

STJÄRNBILDNING

Den högre utbildningen i Stockholm-Mälardalregionen:

NULÄGE OCH UTMANINGAR

MÄLARDALSRÅDET

Rapporten är framtagen av Mälardalsrådet och är en uppdatering av en rapport med samma namn från 2009.

Rapporten kan beställas via kansliet@malardalsradet.se eller hämtas som pdf via www.malardalsradet.se.

Förord

Stockholm-Mälardalsregionen är en stark kunskapsregion. Här finns ett kunskapsintensivt näringsliv, utbildning och forskning av hög internationell klass och regionens befolkning har en hög utbildningsnivå. En tredjedel av alla studenter och över hälften av alla forskarstuderande i Sverige finns i vår region.

Befolkningen väntas öka kraftigt i Stockholm-Mälardalsregionen och arbetsmarknadens förändring mot en mer kunskapsintensiv produktion av varor och tjänster väntas fortsätta. 2050 kommer fyra av tio svenskar att bo här. En del av arbetskraften kommer att behöva rekryteras från övriga riket eller internationellt. Men regionen kommer också att vara beroende av att kunna utbilda och attrahera den egna befolkningen för att klara kompetensförsörjningen.

Mälardalsrådets process Stjärnbildning syftar till att utveckla och synliggöra Stockholm-Mälardalsregionen som kunskapsregion. Rapporten är en uppdatering av en rapport med samma titel från 2009. Förutom att uppdatera rapporten har vi valt att lyfta fram de trender vi ser när det gäller rekryteringen av studenter och studenternas val av lärosäte. Ett nytt kapitel om regionens internationella studenter har lagts till med anledning av införandet av studieavgifter 2011.

Rapportens syfte är att ge Stockholm-Mälardalsregionens aktörer underlag för fortsatta diskussioner om den högre utbildningen i regionen. Genom att erbjuda regionens aktörer en gemensam bild av rekryteringen av studenter i och till Stockholm-Mälardalsregionen främjas samordningen och samsynen i kunskaps- och kompetensförsörjningsfrågor.

Göran Reitberger, Reginova, står för insamling och bearbetning av data i rapporten. Ylva Disheden, SLL Tillväxt, miljö och regionplanering och Maria Didi, Regionförbundet Uppsala län har författat rapporten. John Gambe Mälardalsrådet har koordinerat arbetet.

Stockholm-Mälardalsregionen, februari 2014

Anders Lönn

Generalsekreterare Mälardalsrådet

Den högre utbildningen i Stockholm-Mälardalenregionen:

NULÄGE OCH UTMANINGAR 2014

*...knowledge and skills have become
the global currency of 21st century economies.*

Andreas Schleicher, OECD Deputy Director for Education and Skills.

En av de viktigaste faktorerna för hållbar ekonomisk tillväxt – inom ett land, en region eller till och med ett företag – är humankapitalet. Förmågan att öka invånarnas, eller de anställdas, samlade kunskaper och kompetens är därför av yttersta vikt för den internationella konkurrenskraften. En regions humankapital brukar likställas med den generella utbildningsnivån i regionen ifråga. Det finns alltså tydliga samband mellan andelen högutbildade och en regions förmåga till långsiktig tillväxt.

Företagsetableringar och nya arbetstillfällen tenderar att koncentreras till regioner med en hög andel högutbildade. Eftersom storstadsregioner har en förmåga att attrahera högutbildade, tillförs i förlängningen dessa regioner ytterligare humankapital, vilket i sin tur ger upphov till nya företagsetableringar i en kontinuerlig positiv tillväxtspirall. Hur aktörer i Stockholm-Mälardalenregionen gemensamt arbetar för att öka humankapitalet i hela regionen är därför en av de mest avgörande utmaningarna för att säkerställa en långsiktigt hållbar tillväxt.

Konkurrensen om de högutbildade, om ”talangerna”, ökar snabbt i takt med att ekonomin blir allt mer globaliserad. För att ligga i framkant behöver Stockholm-Mälardalenregionen ett fortsatt inflöde av studenter och högutbildade från övriga delar av riket och internationellt. Övergångarna till högre utbildning

i regionen måste också ökas samtidigt som kvaliteten inom hela utbildningssystemet stärks.

Syftet med rapporten är att ge ett underlag för fortsatta diskussioner om den högre utbildningen i Stockholm-Mälardalenregionen. Rapporten besvarar frågor som: Varifrån kommer studenterna? Var börjar de sina studier? Vad studerar de? Och hur presterar de? Vi har försökt att urskilja trender under de senaste åren och även lagt till ett kapitel om de internationella studenterna, som utgör en allt större andel av studenterna i den svenska högskolan.

Sammantaget finns det 22¹ universitet och högskolor i Stockholm-Mälardalenregionen. I rapporten har enbart de större universiteten och högskolorna inkluderats; Kungliga Tekniska högskolan (KTH), Karolinska institutet (KI), Södertörns högskola (SH), Stockholms universitet (SU), Mälardalens högskola (MdH), Uppsala universitet (UU), Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) och Örebro universitet (ÖU). Höstterminen 2012 var totalt 125 904 studenter registrerade vid ett lärosäte i Stockholm-Mälardalenregionen. Jämfört med riket innebär det att var tredje student i Sverige är registrerad vid ett lärosäte i Stockholm-Mälardalenregionen.

¹ Den 1 januari 2014 gick Dans- och cirkushögskolan, Operahögskolan i Stockholm och Stockholms dramatiska högskola samman till Stockholms konstnärliga högskola.

Den expansiva Stockholm-Mälarenregionen

Befolkningen har ökat snabbt i vissa delar av Stockholm-Mälarenregionen de senaste åren. Nya framskrivningar pekar på en fortsatt kraftig befolkningsökning. Idag bor det cirka 3,2 miljoner människor i de fem län som utgör Stockholm-Mälarenregionen. År 2030 beräknas befolkningen ha vuxit med drygt 700 000 invånare och till år 2050 med ytterligare nästan 600 000 invånare. Stockholm-Mälarenregionen beräknas då bestå av cirka 4,5 miljoner invånare. Det innebär att fyra av tio svenskar år 2050 kommer att leva i Stockholm-Mälarenregionen.

Befolkningsökningen kommer att vara ojämnt fördelad inom regionen. Den största ökningen kommer att ske i Stockholms län.

Den regionala arbetsmarknadens förändring mot en mer kunskapsintensiv produktion av tjänster och varor förväntas att fortsätta. Under de senaste 20-30 åren har Stockholm-Mälarenregionen lett den svenska ekonomins omvandling från tillverknings- till tjänstesamhälle och mycket talar för att regionen kommer fortsätta att vara i täten för denna utveckling. Stockholms län är motorn bakom sysselsättningsökningen och det är främst tjänstebranscherna som växer. Den stora befolkningsökningen förväntas ge en ökad sysselsättning och allra mest beräknas sysselsättningen öka när det gäller offentliga och privata hushållstjänster.

Den stora sysselsättningsökningen prognostiseras ske i Stockholms län. Ur ett storregionalt perspektiv, där Stockholm-Mälarenregionen blir en alltmer integrerad arbetsmarknad, är goda kommunikationer och förkortade restider en förutsättning för att regionens kompetensförsörjning ska fungera väl.

Omvandlingen mot en mer kunskapsintensiv arbetsmarknad har inneburit att kompetenskraven har ökat. Prognoser² visar att efterfrågan av högutbildad arbetskraft kommer att fortsätta, samtidigt kommer även en efterfrågan på gymnasial utbildning att finnas

kvar men inte i samma omfattning. Dessa strukturella förändringar av det svenska samhället ställer naturligtvis stora krav på anpassning och omställning av systemet för den högre utbildningen. Det är en av flera stora utmaningar som Stockholm-Mälarenregionen måste ta sig an.

En tredjedel av de studerande men nära hälften av forskningen i Stockholm-Mälarenregionen

I Stockholm-Mälarenregionen finns ungefär en tredjedel av de studerande vid de svenska högskolorna³ och ungefär en tredjedel av alla examina inom det svenska högskolesystemet tas vid regionens högskolor. Om jämförelsen görs med andelen aktiva forskarstuderande blir Stockholm-Mälarenregionens betydelse än större. Drygt hälften av Sveriges alla forskarstuderande (52,6 procent) finns vid regionens lärosäten⁴. Det är därför inte förvånande att nära hälften av all den forskning som sker inom de svenska högskolorna sker inom vår region. De senaste åren har forskningsintäkterna ökat mest och högskolan har blivit mer forskningstung. Balansen mellan forskning och utbildning har förändrats.

² Länsstyrelsen i Stockholms län (2011) *Stockholm 2020 – En utbildnings- och arbetsmarknadsprognos rapport 2011:37*.

³ Statistiken över antalet studenter är belärsstudenter per studieform och utbildningsnivå under läsåret 2011/2012.

⁴ SCB (2013).

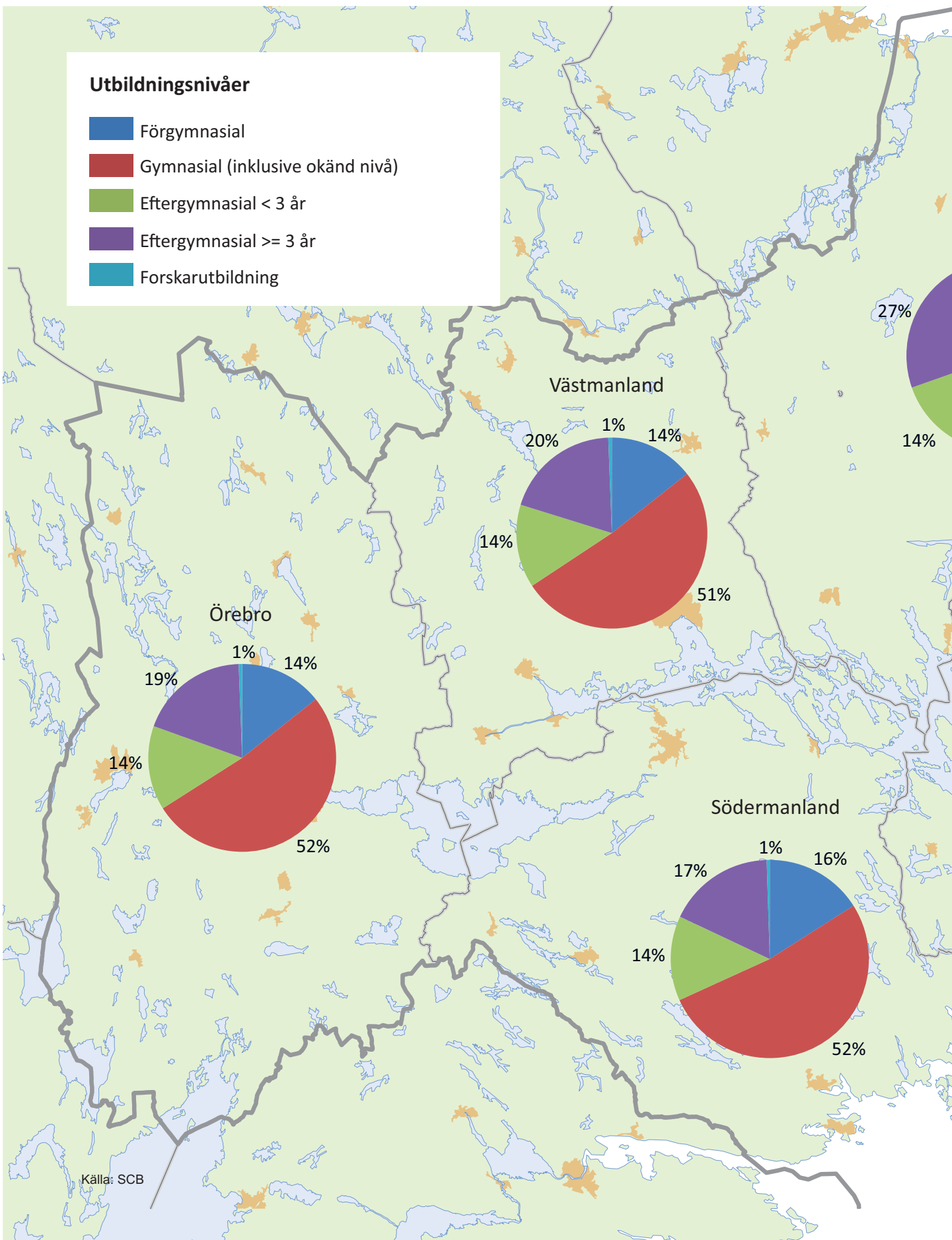
Tabell 1. Befolkningsutvecklingen i Östra Mellansverige (ÖMS) 2010-2050

Län	2010	2030	2050	Förändring till 2030	Förändring till 2050
Stockholm	2 054 000	2 620 000	3 169 000	566 000	1 115 000
Uppsala	337 000	398 000	419 000	61 000	82 000
Södermanland	270 000	299 000	310 000	29 000	40 000
Örebro	280 000	306 000	315 000	26 000	35 000
Västmanland	253 000	268 000	271 000	15 000	18 000
Totalt Mälardalen	3 194 000	3 891 000	4 513 000	697 000	1 319 000
Gävleborg	277 000	274 000	268 000	-3 000	-9 000
Östergötland	430 000	477 000	504 000	47 000	74 000
Totalt ÖMS	3 901 000	4 642 000	5 279 000	741 000	1 378 000
Riket totalt	9 416 000	10 480 000	11 125 000	1 064 000	1 709 000
Mälardalens andel	33,90%	37,10%	40,60%	3,20%	6,70%
ÖMS andel	41,40%	44,30%	47,50%	2,90%	6,10%

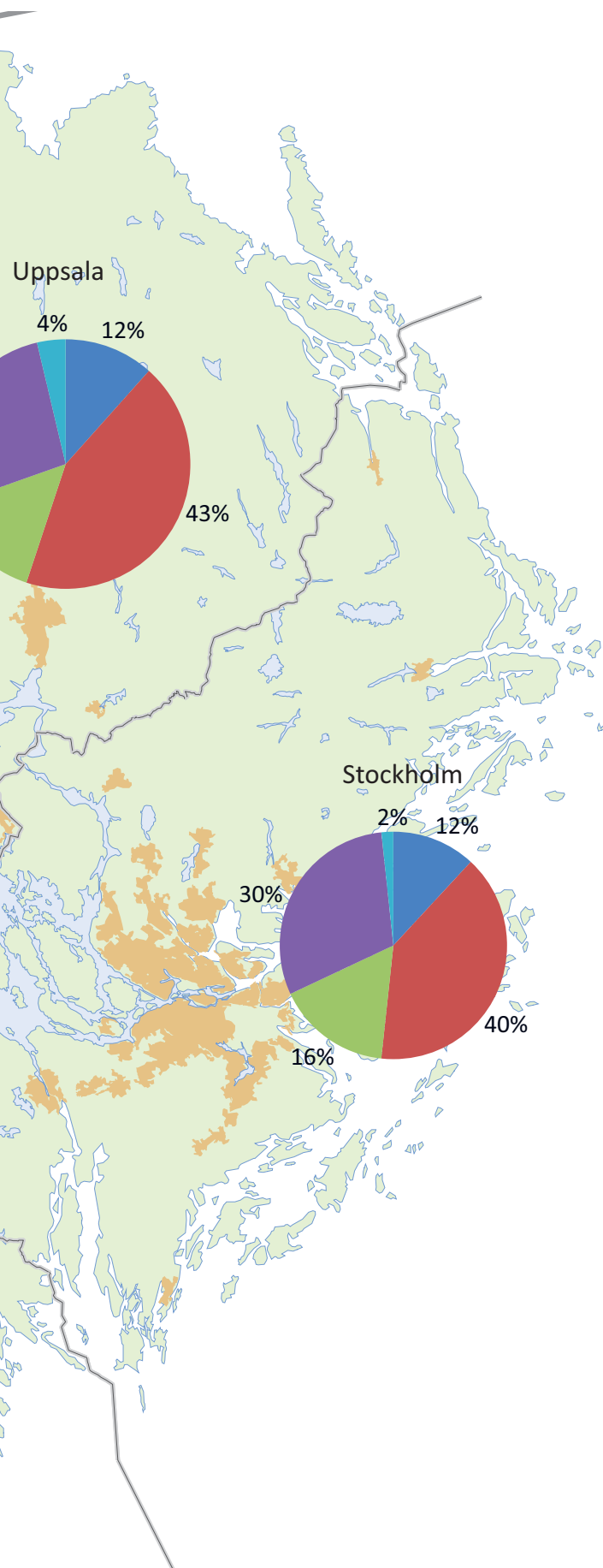
Källa: TMR (2012). *Befolkning, sysselsättning och inkomster i Östra Mellansverige, rapport 1:2012.*

Utbildningsnivåer

- Förgymnasial
- Gymnasial (inklusive okänd nivå)
- Eftergymnasial < 3 år
- Eftergymnasial >= 3 år
- Forskarutbildning

Källa: SCB

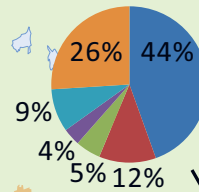
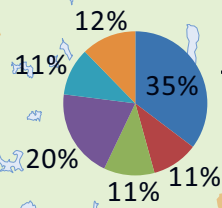
Utbildningsnivåer i Stockholm-Mälarenregionen

I Stockholm-Mälarenregionen bor en tredjedel av Sveriges befolkning⁵. Utbildningsnivån bland befolkningen (25-64 år) i Stockholm-Mälarenregionen är högre än i övriga riket. Om utbildningarna delades in i fem nivåer – förgymnasial, gymnasial, eftergymnasial < 3 år, eftergymnasial > 3 år och forskarutbildning – kan det konstateras att på riksnivå har cirka 40 procent av befolkningen genomgått någon form av högre utbildning, det vill säga minst eftergymnasial utbildning. I Stockholm-Mälarenregionen är motsvarande andel knappt 45 procent. Flest högutbildade finns i Stockholms län, drygt 48 procent, följt av Uppsala län med knappt 45 procent högutbildade. Södermanlands län, Västmanlands län och Örebro län ligger samtliga under riksgenomsnittet och har mellan 32-34 procent högutbildade. Sedan 2009 har andelen högutbildade ökat något, både i riket och i Stockholm-Mälarenregionen. Ökningen i riket har varit något större, med knappt 4 procentenheter, jämfört med 3 procentenheter i Stockholm-Mälarenregionen.

Det senaste decenniet har övergångarna till högre utbildning bland åldersgruppen 19-24 år ökat. Om denna åldersgrupp inkluderas ökar skillnaderna ytterligare något. I riket har drygt 37 procent av åldersgruppen en eftergymnasial utbildning, i Stockholm-Mälarenregionen är det drygt 45 procent.

⁵ SCBs befolkningsstatistik (2012).

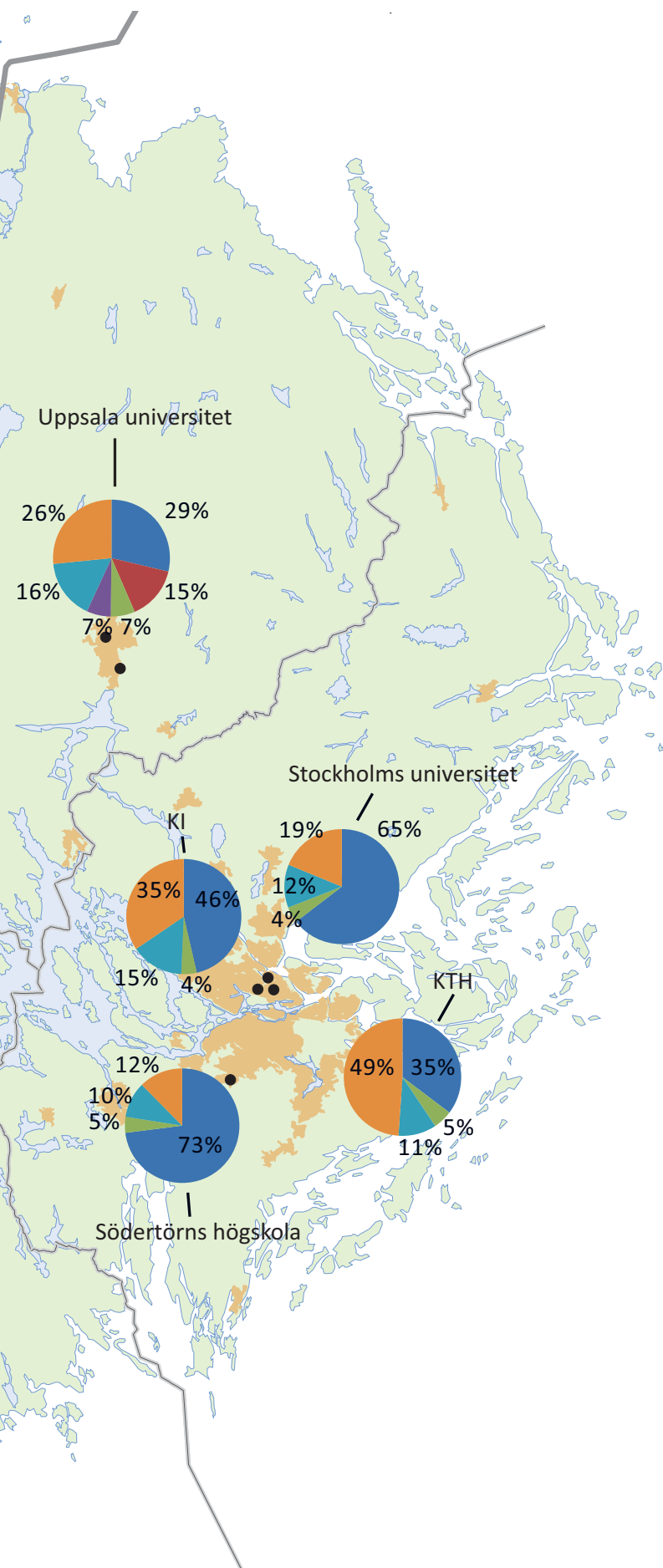
Varifrån kommer höskolenybjörjarna?

Mälardalens högskola
Västerås

Mälardalens högskola
Eskilstuna

Källa: Högskoleverket

Varifrån kommer nybörjarna vid regionens lärosäten?

Högskolor och universitet är mycket viktiga ur ett samhällsekonomiskt och regionalt perspektiv. Ett universitet eller en högskola förbättrar en regions attraktivitet och bidrar till långsiktig ekonomisk tillväxt. Expansionen av högskolesystemet på 1990-talet var starkt kopplad till den djupa ekonomiska lågkonjunkturen. Det fanns en tydlig regionalpolitisk dimension i expansionen och en uttalad ambition var att förbättra tillgängligheten till högskolestudier för ungdomar även i regioner med traditionellt sett färre högutbildade.

Här jämförs utvecklingen av högskolenybörjare från 2004–2008 med 2009–2012. Rekryteringsmönstren ser mycket olika ut. Den inomregionala rekryteringen är starkast på Stockholms universitet och Södertörns högskola. Var sjätte till sjunde student kommer från Stockholms län. Kungliga Tekniska högskolan särskiljer sig med den höga andelen internationella nybörjarstudenter. Samtidigt kan vi urskilja några trender under de senaste åren. Rekryteringen av studenter från det egna länet minskar samtidigt som det har varit en relativt stor ökning av antalet nybörjarstudenter totalt i Sverige. Ökningen var främst resultatet av den temporära utbyggnaden av högskolan med 10 000 utbildningsplatser (2010–2011). Det verkar som om att allt fler studenter väljer att lämna sitt hemlän för att studera och i första hand söker de sig inte till ett lärosäte i Stockholm-Mälardalenregionen. Denna trend är starkast i Stockholms län. Vilket också har lett till en ökning av studenter från andra län. Örebro universitet har de senaste åren lyckas bäst med att attrahera studenter från både Stockholm-Mälardalenregionen och övriga riket.

Internationella studenter i Sverige

En ökad grad av internationalisering av utbildnings-systemet ses ofta som en positiv omständighet. Ett sätt (av många) att mäta internationaliseringen är att se hur stor del av studenterna som rekryteras från utlandet. De internationella studenterna har blivit en allt mer betydelsefull del av den högre utbildningen. Under de senaste åren har antalet svenska och internationella studenter på högskolan ökat. Denna trend bröts för de flesta högskolorna 2011. Det berodde främst på införandet av studieavgifter för studenter utanför EES-området, en annan orsak var att den temporära utbyggnaden av högskolan med 10 000 utbildningsplatser (2010-2011) var över.

Internationella studenter kallas även för inresande studenter och delas oftast upp i två kategorier. De som deltar i ett utbytesprogram vid lärosätet och de som är s.k. freemovers⁶. I Sverige har antalet inresande studenter ökat med nästan 70 procent sedan läsåret 2003/2004. Ökningen har varit lika stor för såväl utbytesstudenter som freemovers. I snitt har var fjärde nybörjarstudent varit en internationell student⁷. Läsåret 2011/2012 började nästan 20 000 internationella studenter en svensk högskoleutbildning för första gången. I jämförelse med det totala antalet studenter har andelen inresande studenter ökat från 5 procent till 8 procent de senaste tio läsåren. Innan studieavgifterna infördes hösten 2011 var andelen uppe i 11 procent.

Internationella studenter i Stockholm-Mälardalenregionen

De internationella studenterna i Stockholm-Mälardalenregionen följer den nationella utvecklingen. 2010 var antalet freemover-studenter betydligt fler än studenter inom ett utbytesprogram. Från hösten 2011 infördes studieavgifter för freemover-studenter från länder utanför EU/EES och Schweiz. I princip stod dessa freemover-studenter för hela minskningen. Det var framförallt studenter från Asien som försvann. Under 2012 har antalet freemover-studenter återhämtat sig något men det är framför allt freemover-studenter från EU/EES som har ökat. Antalet utbytesstudenter har fortsatt öka och är nästan cirka 5 150 studenter i Stockholm-Mälardalenregionen. Antalet freemover-studenter har sedan införandet av studieavgifter sjunkit med

cirka 55 procent, från drygt 5 000 studenter till cirka 2 200 studenter. Av dessa betalar cirka 330 personer studieavgifter. Jämfört med läsåret 2007/2008 har vi idag (data från läsåret 2011/2012) fler inresande studenter än då.

Lärosätena i Stockholm-Mälardalenregionen tar emot ungefär en tredjedel av alla inresande studenter. Regionen som helhet följer den nationella trenden men studeras lärosätena var och en för sig kan två mönster urskiljas. Hälften av lärosätena i Stockholm-Mälardalenregionen (KTH, SLU, SH och ÖU) har idag färre inresande studenter än de hade läsåret 2007/2008. Övriga (KI, MdH, SU, UU) har trots en stor nedgång av betalande freemover-studenter, ökat antalet inresande studenter totalt.

KTH har i särklass flest inresande studenter. Nästan hälften av nybörjarstudenterna rekryteras från utlandet. Övriga lärosäten varierar mellan 12 procent och 34,5 procent.

Inresande studenter som examineras i naturvetenskap och teknik ökar

Av de inresande studenterna är det framför allt freemover-studenter som tar en examen. Studenter inom ett utbytesprogram stannar oftare en kortare tid och följer inte ett helt program eller har som syfte att ta en examen från ett annat lärosäte. Antalet inresande studenter som examineras har kraftigt ökat under det senaste decenniet. Läsåret 2003/2004 examinerades drygt 2 200 och läsåret 2011/2012 drygt 7 200 inresande studenter. Drygt hälften av de inresande studenterna tog en examen i teknik och naturvetenskap, en trend som växt sig starkare de senaste åren. Det som framför allt bör uppmärksammas är att de inresande studenterna utgör en allt större andel av samtliga examinerade inom teknik och naturvetenskap. Läsåret 2011/2012 var nästan var tredje examinerad student inom teknik och nästan var fjärde student inom naturvetenskap en inresande student.

⁶ Freemover en student som ordnar sina studier i Sverige på egen hand. Med termen avses personer som beviljats uppehållstillstånd för studier, utrikes födda som invandrat mindre än sex månader innan studistarten och övriga personer som inte har uppgift om svenskt personnummer i högskolornas studieadministrativa system.

⁷ Snitt för åren 2008–2013.

**Tabell 2. Inresande studenter
i Stockholm-Mälardalen, snitt 2009-2012**

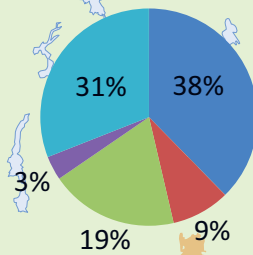
Lärosäte	Procent
Kungliga Tekniska högskolan	48,9
Karolinska institutet	34,5
Uppsala universitet	30,6
Mälardalens högskola	26
Stockholms universitet	18,8
Södertörns högskola	12,4
Örebro universitet	12,3

Källa: Universitetskanslersämbetet (2013), statistikdatabasen om högskolan, egna bearbetningar.

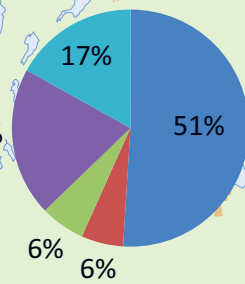
Var börjar studenterna sina akademiska studier?

- Högskolor i egna länet
- Högskolor i Stockholms län
- Övriga högskolor i Mälardalen
- Högskolor i angränsande län till Mälardalen
- Övriga högskolor i Sverige

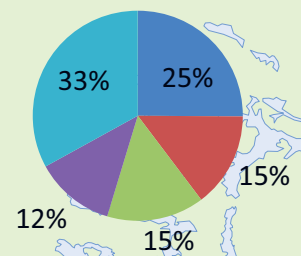
Västmanland

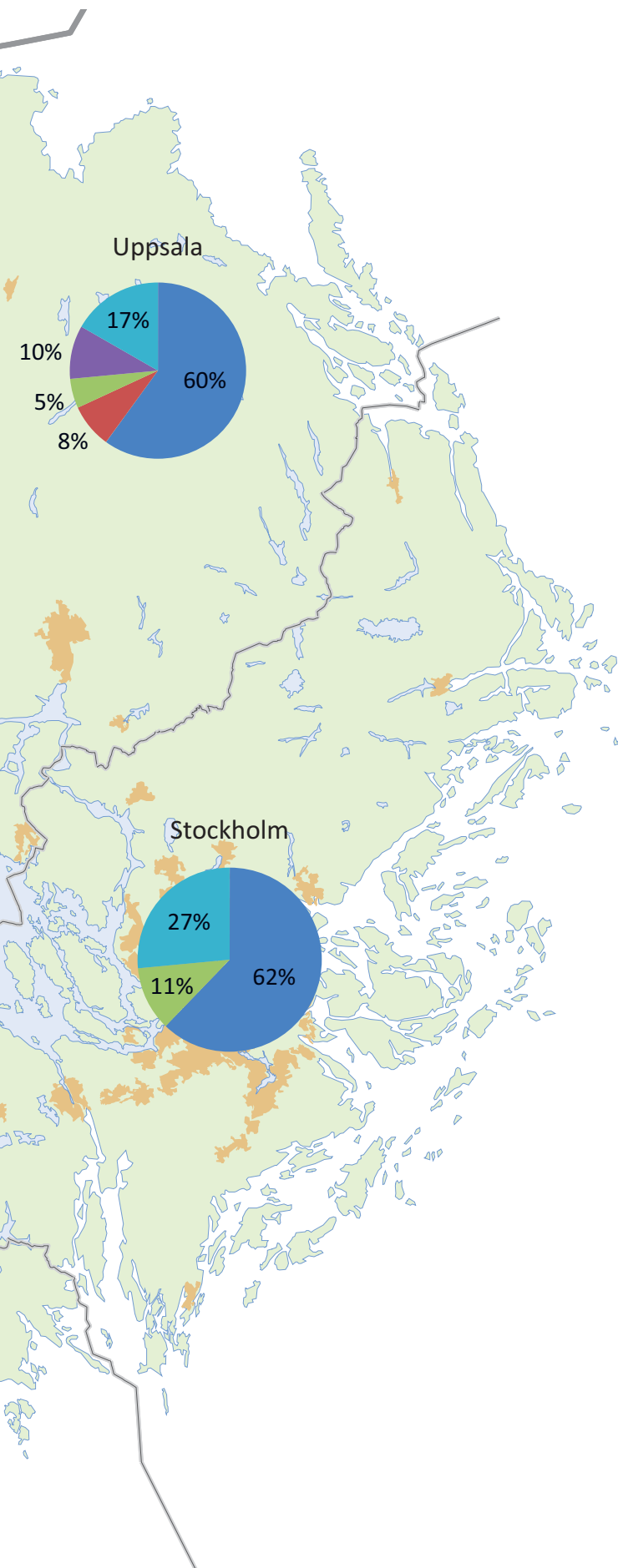
Örebro

Södermanland

Källa: Högskoleverket

Var börjar studenterna i Stockholm-Mälarenregionen sina högre studier?

Ett annat sätt att beskriva det lokala/regionala perspektivet på den högre utbildningen är att se var studenterna i respektive län börjar sina högskolestudier. Det ger också en indikation på hur viktig tillgängligheten är för att få fler ungdomar intresserade av högre studier. Tidigare studier visar att det fysiska avståndet, eller snarare restiden kan vara en avgörande faktor i de individuella besluten om att läsa på universitetsnivå eller inte.

Samtidigt är andelen studenter som väljer lärosätet i det egna länet en indikator på lärosätens attraktivitet och kvalitet, förutsatt att studenterna har förmågan att avgöra detta. Den regionala rekryteringen är viktig, framför allt för Stockholms län och Uppsala län där cirka 60 procent av studenterna kommer ifrån det egna länet. I Örebro är varannan student regionalt rekryterad. Mälardalens högskola lockar 38 procent av studenterna från Västmanland och 25 procent av studenterna från Södermanland.

Vi kan också här urskilja strömmarna av studenter i Stockholm-Mälarenregionen. Ungefär 11 procent av studenterna i Stockholms län väljer ett lärosäte utanför det egna länet men inom Stockholm-Mälarenregionen. Mer än dubbelt så många, nästan 27 procent, väljer ett lärosäte utanför Stockholm-Mälarenregionen.

De allra flesta av dessa väljer i sin tur Uppsala universitet (drygt 840 studenter en vanlig hösttermin). En rörelse i motsvarande riktning, från de andra länen in till Stockholms län och Uppsala län, är också påtaglig. Även i detta avseende är det tydligt att de äldre universitetsorterna, med Uppsala och Stockholm i spetsen, men också Linköping och Lund, har en förmåga att attrahera studenter från Stockholm-Mälarenregionen. De senaste åren har den största ökningen av studenter från Stockholms län skett till Uppsala men även till mindre högskolor utanför de stora universitetsorterna Umeå, Linköping, Uppsala, Göteborg och Lund.

Samma trend, att studenterna lämnar det egna länet och att färre går till större högskoleorter går även att urskiljas för övriga län i Stockholm-Mälarenregionen. Trenden är starkast i Uppsala län (-6,9 procent), Stockholms län (-5,2 procent) och Örebro län (-4,2 procent). Varför studenterna väljer bort högskoleorterna i både sitt eget län men även i Stockholm-Mälarenregionen kan vi bara spekulera i. Bostadssituationen har

dock förvärrats de senaste åren. Studentbostadsföretagen rapporterar 2013 att samtliga orter i Stockholm-Mälardalen anser att det är studentbostadsbrist. Samma situation rapporteras även för Lund, Linköping och Malmö.

Högskolenybjörjarnas sociala och ekonomiska bakgrunder

För att tillgodose den ökade efterfrågan på högutbildad arbetskraft som förväntas uppstå i Stockholm-Mälardalen krävs det att flera olika förutsättningar faller på plats. Historiskt och idag är den regionala rekryteringen viktig för regionens kompetensförsörjning. Ungdomar måste ges goda förutsättningar att klara grund- och gymnasieskolan och det måste finnas möjligheter till kompletteringar för de som inte har uppnått högskolebehörighet i gymnasieskolan. Förutom detta krävs att lärosäten i Stockholm-Mälardalen medvetet arbetar med och prioriterar satsningar på en breddad rekrytering. Inom Stockholm-Mälardalen är skillnaderna stora när det gäller övergångsfrekvenserna till högskolan. Övergångarna kan variera från år till år. Trenden är att de ökar något i samtliga län under de senaste decennierna. Gemensamt är att samtliga län har fler kvinnor än män som påbörjar en högre utbildning.

Vid en jämförelse mellan lärosätena i Stockholm-Mälardalen med avseende på svenska högskolenybjörjarnas socioekonomiska bakgrund framträder intressanta resultat.

Högskolenybjörjare med utländsk bakgrund

Det är fortfarande vanligare att en student med svensk bakgrund går vidare till högre studier än vad det är för en student med utländsk bakgrund. Läsåret 2011/2012 hade 18 procent av högskolenybjörjarna (exkl. inresande studenter) i riket utländsk bakgrund. Det kan jämföras med andelen av Sveriges befolkning som har utländsk bakgrund. 2011 var det 11,6 procent. Med utländsk bakgrund avses en student som själv är utrikes född eller personer som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. Andelen med svensk bakgrund som påbörjat högskoleutbildning har för årskullen födda 1976-1985 varierat mellan 43 procent och 46 procent, till skillnad från de med utländsk bakgrund där andelen har ökat med 10 procent, från 29 procent för de födda 1976 till 39 procent för de födda 1985. Skillnaderna i övergångar

till högre utbildning mellan studenter med svensk bakgrund och studenter med utländsk bakgrund har minskat över tid.

På samtliga lärosäten i Stockholm-Mälardalen, förutom Uppsala universitet och Sveriges Lantbruksuniversitet, är andelen högskolenybjörjare med utländsk bakgrund högre än riksgenomsnittet och i vissa fall betydligt högre. Södertörns högskola är antagligen det lärosäte i Sverige som blivit mest omtalat för att bedriva framgångsrik studentrekrytering från så kallade studieovana miljöer och grupper av den svenska befolkningen. 34 procent⁸ av nybjörjarestudenterna vid Södertörns högskola har utländsk bakgrund. Högst andel högskolenybjörjare med utländsk bakgrund finns dock vid Karolinska institutet.

Det är fortfarande vanligare att en nybjörjarestudent med utländsk bakgrund är utrikes född. Undantaget i länet är Södertörns högskola. Södertörns högskola rekryterar fler nybjörjarestudenter med utländsk bakgrund, födda i Sverige, än de som är födda utomlands.

⁸ HSV årsredovisning 2011/2012.

Tabell 3. Studerande som avslutat gymnasieskolan läsåret 2008/2009 och påbörjat högskolestudier inom 3 år (procent)

Län	Samtliga	Kvinnor	Män
Riket	45,1	51,3	38,9
Södermanlands län	49,4	41,3	33,2
Stockholms län	52,5	57,9	47
Örebro län	40,8	47,4	34,2
Uppsala län	51,9	58,6	45,1
Västmanlands län	43,7	50,4	36,8

Källa: SCB.

Tabell 4. Högskolenybörjare med utländsk bakgrund, 2012

Lärosäte	Procent
Riket	18
Karolinska institutet	42
Södertörns högskola	34
Kungliga Tekniska högskolan	27
Mälardalens högskola	24
Stockholms universitet	24
Örebro universitet	20
Uppsala universitet	16

Källa: Universitetskanslersämbetet (2013), statistikdatabasen om högskolan, egna bearbetningar.

Tabell 5. Högskolenybörjare under 65 år i högskoleutbildning läsåret 2010/2011 efter svensk och utländsk bakgrund (procent)

Lsåret 10/11 Universitet/ högskola	Svensk bakgrund	Född i Sverige med två utrikes födda föräldrar	Utrikes född
Riket	82	6	11
Sveriges Lantbruksuniversitet	93	1	4
Uppsala universitet	84	6	10
Örebro universitet	81	8	12
Mälardalens högskola	77	7	16
Stockholms universitet	75	10	15
Kungliga Tekniska högskolan	72	11	16
Södertörns högskola	63	19	16
Karolinska institutet	58	13	29

Källa: SCB och Högskoleverket (2012). Utländsk bakgrund för studenter och doktorander 2010/2011, UF 19 SM 1201.

Högskolenybörjare med högskoleutbildade föräldrar

Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse, oavsett om man har svensk eller utländsk bakgrund. Har föräldrarna en forskarutbildning är sannolikheten hög att barnen går vidare till högre utbildning jämfört med de vars föräldrar som har en förgymnasial utbildning. Det är framför allt elever från de studieförberedande gymnasieprogrammen som påbörjar en högskoleutbildning. Andelen av en årskull som studerar vidare har ökat och det är främst de vars föräldrar som har en kortare eftergymnasial utbildning som ökat mest. Det är också vanligare att en person med utländsk bakgrund har föräldrar som är förgymnasialt utbildade, eller har en kortare gymnasieutbildning påbörjar högskolestudier än för personer med svensk bakgrund.

36 procent av högskolenybörjarna i riket har minst en förälder med en högre utbildning. Denna andel är betydligt högre vid flera lärosäten i Stockholm-Mälardalenregionen med Kungliga Tekniska högskolan och Uppsala universitet i topp.

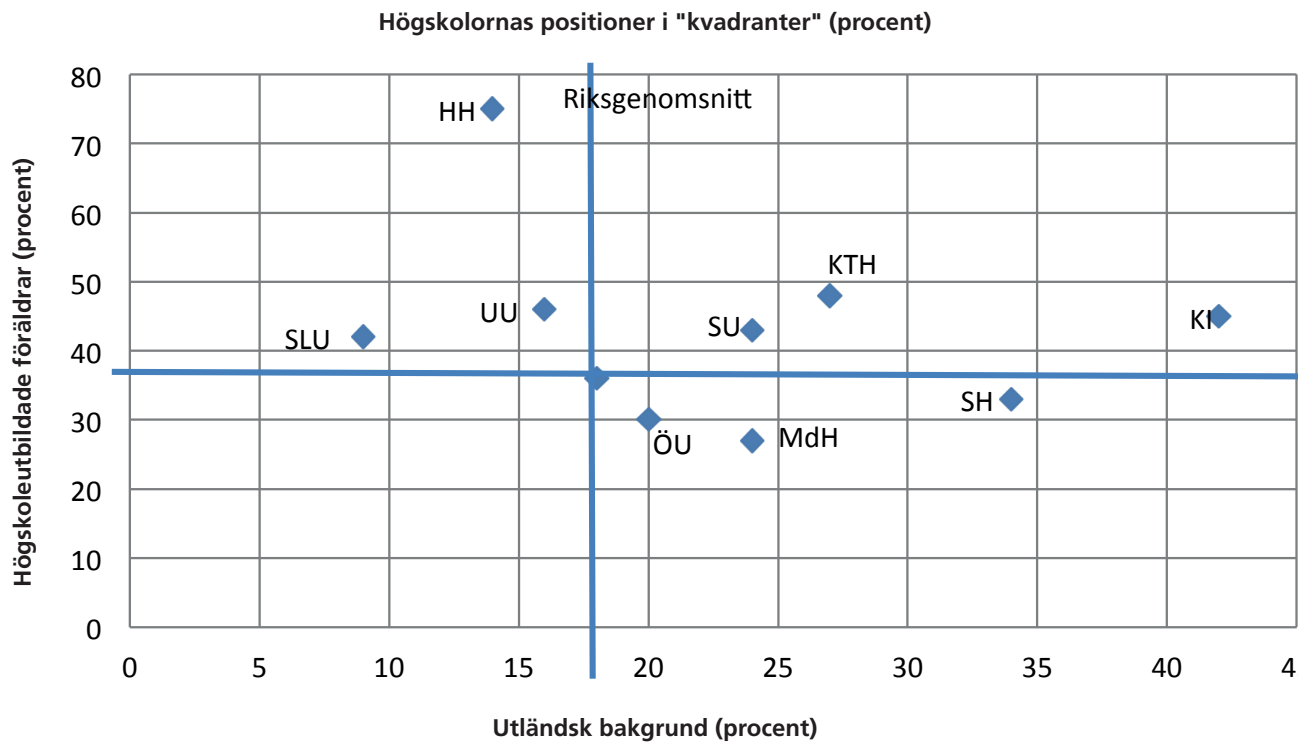
Lärosätena i Stockholm-Mälardalenregionen skiljer sig åt på många olika sätt. Vad de har gemensamt är att en fortsatt breddad rekrytering är en förutsättning för att Stockholm-Mälardalenregionen ska kunna möta den framtida efterfrågan på högutbildade. Högskolorna fyller en mycket viktig funktion för regionens sociala sammanhållning och har potential att utvecklas ytterligare som mötesplats för människor både från regionen såväl som globalt. Det är också ur ett samlat storregionalt perspektiv som komplementariteterna mellan de olika lärosätena framträder, där varje lärosäte spelar sin specifika roll. Att ha god kännedom om vilka studenter högskolan rekryterar, varifrån de kommer och deras bakgrund är en förutsättning för att medvetet kunna rekrytera framtida studenter.

Tabell 6. Andel högskolenybörjare (procent) med högskoleutbildade föräldrar

Lärosäte	Procent
Riket	36
Kungliga Tekniska högskolan	50
Uppsala universitet	48
Karolinska institutet	43
Stockholms universitet	42
Sveriges Lantbruksuniversitet	39
Södertörns högskola	31
Örebro universitet	28
Mälardalens högskola	25

Källa: Universitetskanslersämbetet, statistikdatabasen om högskolan.

Bild 1: Lärosätets rekrytering av studenter med utländsk bakgrund/högskoleutbildade föräldrar

Källa: Universitetskanslersämbetet, statistikdatabasen om högskolan, egna bearbetningar.

Hur presterar studenterna i Stockholm-Mälardalen?

Det finns en allmänt utbredd uppfattning om att det tar alldeles för lång tid för studenterna att genomföra sina utbildningar, och att det måste genomföras åtgärder som stimulerar studenterna att klara sina examina snabbare. En förbättrad genomströmning med bibehållen, eller ännu hellre ökad, kvalitet i utbildningarna är en mycket komplex fråga. Att mäta genomströmningen i den högre utbildningen kan göras på flera olika sätt. I den förra rapporten⁹ tittade vi på examensfrekvensen. Nu tittar vi närmre på studenternas prestationsgrad. Utbildningsmixen i Stockholm-Mälardalen följer riket. Det utbildas flest studenter inom humaniora, samhällsvetenskap och juridik.

Under de senaste åren har studenternas prestationsgrad för riket sjunkit. Detta oavsett om de studerar på ett yrkesexamensprogram, ett generellt program eller en fristående kurs. Mest av allt har prestationsgraden sjunkit för de svenska studenter som studerar en fristående kurs. Prestationsgraden är högre på program än fristående kurser. Kvinnor presterar generellt sett bättre än män, oavsett program eller fristående kurs. De internationella studenterna presterar oftast något sämre än de svenska studenterna, undantaget på de fristående kurserna där de presterar betydligt bättre.

Under våren 2013 lanserade Universitetskanslersämbetet ett individbaserat mått på prestationsgrad. I slutet av 2013 kom en analys från Universitetskanslersämbetet som visar på att trenden med sjunkande prestationsgrader har stannat av.

Studerars lärosäten i Stockholm-Mälardalen kan följande trender urskiljas. Lärosätena i Stockholm-Mälardalen följer riksgenomsnittet. Bäst presterar studenter från Sveriges Lantbruksuniversitet och Karolinska institutet. Södertörns högskola har lägst prestationsgrad av samtliga högskolor när det gäller yrkesexamensprogram, men särskiljer sig inte när de generella programmen studeras. Stockholms universitet är i särklass det lärosäte som har flest helårsstudenter på fristående campuskurser i regionen och den enda högskola som har fler helårsstudenter på fristående kurser än på program.

Det är en trend att andelen nybörjare som läser fristående kurser har minskat väsentligt under de senaste fem åren. Det ökade inslaget av programlagd utbildning borde om några år också synas i en ökad genom-

strömning. Det är glädjande att trenden nationellt tycks ha avstannat när det gäller sjunkande prestationsgrader. Huruvida det är tillfälligt eller ej återstår att se.

Tabell 7. Helårsstudenter i grundutbildning, Stockholm-Mälardalen respektive övriga landet, 2012

Ämne	Stockholm-Mälardalen	Övriga landet
Teknik, natur	25 %	24 %
Medicin, vård, konstnärligt	17 %	18 %
Samhällsvetenskap humaniora, juridik	58 %	58 %

Källa: Universitetskanslersämbetet, Statistikdatabas för högskolan, egen bearbetning.

⁹ Mälardalsrådet (2009) *Den högre utbildningen i Stockholm-Mälardalen*.

Tabell 8. Helårsstudenter och prestationsgrader, högskolor i Stockholm-Mälardalen

Lärosäte	Prestationsgrad, snitt 07/08 -09/10		
	Fristående campuskurser	Generella program	Yrkesexamensprogram
Samtliga högskolor	71	84	92
Stockholms universitet	68	80	92
Södertörns högskola	63	81	82
Kungliga Tekniska högskolan	80	84	89
Karolinska institutet	90	90	97
Uppsala universitet	73	85	92
Örebro universitet	68	83	91
Mälardalens högskola	71	84	90
Sveriges Lantbruksuniversitet	84	90	95

Källa: Universitetskanslersämbetet, Statistikdatabas för högskolan, egen bearbetning.

Slutsatser

Stockholm-Mälardalenregionen är landets starkaste ekonomiska region och mycket – inte minst den prognostiserade kraftiga befolkningsökningen – talar för en fortsatt stark position

i den svenska ekonomin. Högskolesystemet har en stor betydelse för regionens konkurrensförmåga och attraktionskraft. Våra lärosätens utveckling och plats i Stockholm-Mälardalenregionen spelar en viktig roll för hur väl regionen kommer att lyckas.

När rapporten släpptes för första gången 2009 konstaterades att flera av de enskilda lärosätena i hög grad var beroende av det geografiska närområdet för sin studentrekrytering. Det gäller fortfarande. Däremot har införandet av studieavgifter för utomeuropeiska studenter haft en stor betydelse från vilka länder som studenterna rekryteras från. Ett annat mönster som kan urskiljas de senaste åren är att studenterna i Stockholm-Mälardalenregionen är yngre och tenderar att röra på sig mer. Rekryteringen av studenter från Stockholm-Mälardalenregionen till lärosäten utanför regionen har ökat. Anledningarna till det kan vara flera. Några möjliga orsaker kan vara bristen på bostäder, lärosätenas attraktivitet bland studenterna och en ökad konkurrens om platserna vid lärosätena i regionen.

En breddad rekrytering är fortsatt viktig. Övergångarna till högre utbildning ökar, men skillnaderna inom regionen är stora. Andelen nybörjarstudenter med utländsk bakgrund har ökat mer än andelen med svensk bakgrund. Skillnaderna i övergångar mellan studenter

med svensk eller utländsk bakgrund minskar och flera av regionens lärosäten har haft framgång med att attrahera dessa studenter. Med en ökad övergång till högre utbildning bland årskullarna minskar andelen nybörjarstudenter med högutbildade föräldrar. Föräldrarnas utbildningsnivå har dock fortfarande stor betydelse. Det är framför allt de yngre lärosätena som har lyckats rekrytera studenter från studieovana hem.

Att öka genomströmningen är fortsatt viktigt och att trenden med sjunkande prestationsgrader har avstannat är positivt. Att ha ett brett utbud av såväl fristående kurser, generella program och yrkesexamensprogram är en styrka för regionen och mycket viktigt ur ett kompetensförsörjningsperspektiv. En stor del av arbetskraften utbildas och vidareutbildas i regionen. Ur ett sammanhållet storregionalt perspektiv är det därför värt att understryka att det finns stora potentiella komplementariteter mellan regionens lärosäten som kan och bör utnyttjas i större utsträckning än vad som kanske är fallet idag.

Matchningen på arbetsmarknaden fortsätter att vara en utmaning för Stockholm-Mälardalenregionen, vilket konstateras i Länsstyrelsens prognos Stockholm 2020. I kombination med den internationella konkurrensen om högutbildad arbetskraft är det fortsatt viktigt för alla regionens aktörer, enskilda lärosäten såväl som arbetsgivare inom privat och offentlig sektor och andra aktörer att fortsätta hitta konstruktiva samarbeten för att utnyttja den fulla potentialen.

Mälardalsrådet är en samverkansorganisation för 56 kommuner och fem landsting i Stockholm-Mälardalen. Vi stärker regionens internationella konkurrens- och attraktionskraft genom att driva processer inom infrastruktur och transport, kunskaps- och kompetensförsörjning och internationell benchmarking. Mälardalsrådet är en dynamisk mötesplats för politik, näringsliv och akademi i Stockholm-Mälardalen.

Stjärnbildning drivs av Mälardalsrådet tillsammans med regionens aktörer för att utveckla och synliggöra Stockholm-Mälardalen som en kunskapsregion.

MÄLARDALSRÅDET

Mälardalsrådet, Hantverkargatan 3H, 105 35 Stockholm
Tel 08-508 290 03 Fax 08-508 295 58
kansliet@malardalsradet.se • www.malardalsradet.se